هۆزاننامە د ئەدەبیاتا نوی یا کوردیدا
(جەگەرخوین) وەک نموونە

م. کۆڤان ڕێسان حەسەن
سەرۆکاتییا زانکۆیا دهۆک
بەشی خواندنا بلند
kovan.hasan@uod.ac

م. ی .شمال خمو خضر
سەنتەرێ بێشکچی بۆ ڤەکۆلینێن مرۆڤایەتی
سەرۆکاتییا زانکۆیا دهۆک
shemal.khudhur@uod.ac

پوختە
هۆزاننامە، ئەو جۆرێ هۆزانێیە د روخسارێ خۆدا هۆزانە و دناڤەرۆکا خۆدا نامەیە، د ئەدەبیاتا نوییا کوردیدا گەلەک بەربەلاڤەیە و هۆزانڤانان بۆ ئێک و دوو ئاراستە و رەوانەکرینە، هەروەسا وەکی خالەکا تەکنیکی ژی د ناڤ هۆزانڤانێن نویدا هاتییە بکارئینان، جەگەرخوین ژی ئێک ژ وانایە هژمارەکا زۆریا هۆزانێن نامە نڤیسینە، ئەڤ جۆرێ هۆزانێ ب مەبەستێن جۆراوجۆر بۆ هۆزانڤان و خەلکەکی رەوانەکرینە،یان ژی بەرسڤا وان دایە، ب مەبەستێن: رەخنە، شیرەت، نەتەوەیی، پیرۆزباهی و ...هتد، ب ڤی جۆرێ هۆزانێ پەیوەندی ژی دروستکرینە.

پەیڤێن کلیلی: هۆزان، نامە، هۆزاننامە، جەگەرخوین، ئەدەبێ نوی.

پێشەکی:

ئەڤ ڤەکۆلینیا لژێر ناڤ و نیشانێ (هۆزاننامە د ئەدەبیاتا نوییا کوردیدا – جەگەرخوین وەک نموونە) ل سەر دوو پشکان هاتییە دابەشکرن: پشکا ئێکێیا تیوریيە، بەحسێ: هۆزان، نامە، هۆزاننامە، ئاراستەیێن هۆزاننامە و جوداهییا هۆزاننامە دگەل نامەیا نۆرمال هاتییە کرن.

د پشکا دوویێدا کو یا پراکتیکییە، ل سەر دوو تەوەران هاتییە دابەشکرن: یێ ئێکێ، بەحسێ: هۆزاننامە د ئەدەبیاتا نوییا کوردیدا و یێ دوویێ، هۆزاننامە ل دەف جەگەرخوین هاتییە کرن، لداویێ ژی ئەنجام، پەراوێز، ژێدەر و کورتییاڤەکۆلینێ ب زمانێ عەرەبی و ئینگلیزی هاتینە ب رێز کرن.

پشکا ئێکێ: هۆزاننامە/ تیوری

ئێک. هۆزان: ئێک ژ جۆرێن سەرەکییێ ئەدەبییە، "زادەی سەرهلدانی حالەتێکی زهنیمرۆڤییە لە چوارچێوەی سروشتدا، لە ئەنجامی ئەو حالەتەدا جۆرە پەیوەندییەکی زهنی لە نێوان شاعیر و شتەکانی دەوروبەریدا پەیدا دەبێ، ئەم پەیوەندییەش بۆ خۆی پەیوەندییەکی رۆحی"(عارف، ٢٠١٤، ٩). هەروەسا ژی هۆزان "وێنەکرنا بارێ دەستنیشانکرییێ کەسی رادبیت و هندەک لایەنێن ژیانا ئەوی دیار دکەت"(حاجی، ٢٠١٨، ١٠٩). دشێن ب رەنگەکێ دی بێژین کو هۆزان "ئەزموونا کەسییە ب دارێتنەکا هونەری"(نهێلی، ٢٠١٠، ٣٨). دگەل هندێ ژی وەکی هەمی بابەتێن دی هۆزانێ ژی فەلسەفەیا خۆ هەبوویە، سەرەڕایی هەبوونا هۆزانا فەلسەفی (شێخ محەمەد، ٢٠١٢، ١٥١).

دوو. نامە

نامە،یان ئەدەبێ نامێ، ئێک ژ گرنگترین جۆرێن ئەدەبی بوویە، سیمایەکێ فەرمیبوونێ پێڤەیێ دیارە، دناڤبەرا هەڤال، خێزان و ئەڤینداراندا هاتن و چوونە، ل ڤێرێ زاراڤەیەکێ دی پەیدادبیت، ئەو ژی: "ئەدەبێ هنارتنێ" کو ئێک ژ دیارترین جۆرێ هۆنەرێن پەخشانییێ کەڤنە. هەروەسا ب "ئەدەبێ کەسایەتی" و "ئەدەبێ ژیانێ" دهێتە ب ناڤکرن.

ژلایێ ناڤەرۆکێڤە بیرئینان و رۆژانەیان ب خۆڤە دگرت، گەلەک جاران ئەڤ جۆرە ناهێتە نڤیسین وەک ئەدەب، بەلکو زێدەتر بەر ب هۆنەرێ نامێ ڤە دچیت.

پێشکەفتنا تەکنەلۆجیایێ و دەرکەفتنا ئینتەرنێت و موباییلێ ب بەرفرەهی بوو ئەگەرێ سەرەکییێ پاشکەشەیا ئەڤی جۆرێ ئەدەبی و لجهێ نامەیێن دەستییێن ئەلکترۆنێ بهێنە هنارتن.

سێ. هۆزاننامە

جۆرەکێ هۆزانییە، ب روخسار هۆزانە و ب کێش و سەروا و ریتم و هۆنەرێن رەوانبێژی دهێتە ئافراندن، د ناڤەرۆکا خۆدا نامەیە و دهێتە هنارتن بۆئەو کەسێ هۆزانڤانی دڤێت، "دناڤ چاند و کەلتوورێ کوردی دە دیرۆکەک کەڤنارە هەیە" (مزوری، ٢٠٠٦، ٧٤)، دبیت ئەڤ جۆرێ هۆزانێ ژ بەرنەبوونا رێکێن هاتن و چوونێ دناڤبەرا باژێراندا و نەبوونا ئالاڤێن پەیوەندیکرنێ یێن بلەز، ئەڤ جۆرە هۆزانە هاتییە هەبوونێ، ب ڤێ هەبوونێ دەربرینێ ژ دەمەکێ دیارکری دکەت، لێ نها ژبەر پێشکەفتنا تەکنەلۆژیایێو بەردەستبوونا رێک و ئالاڤێن پەیوەندیکرنێ، وەکی بەرێ سەنگا خۆ نەمایە.

د ئەدەبیاتا نوییا کوردیدا وەکی تەکنیک بکار هاتییە و ئەوێ بوویەرا روویدایی د ناڤا هۆزانێدا دپارێزیت و دکەتە مێژوو، ئانکو

بوویە ئێک ژ دیاردەیێن ئەدەبی.

تشتێ ژ هۆزاننامەیێ مایی، ئاراستەکرنەیان دیارییە. هۆزانڤان هۆزانەکێ دنڤیسیت و ل ژێر بۆ کەسەکییان لایەنەکی ئاراستە دکەت،یان دکەتە دیاری، چونکی د هەڤبیر،یان هەڤ ئایدیۆلۆژیانە،یان ژی بەرسڤەکە، چ مەبەستەکا تایبەتیانگشتگیر بیت، ئەڤ دیاردەیە هەتا نها د ئەدەبیاتا کوردیدا مایە.

ئاراستەییێن هۆزاننامە:

هۆزاننامە، دەمێ دهێتە ئاراستەکرن چەند ئاراستەیان ب خۆڤە دگریت، ب ڤی رەنگی:

١. هۆزانڤان بۆ کەسەکی، یان چەند کەسەکان رەوانە دکەت، دبیت ئەو کەس: سیاسەتمەدار، نڤیسکار، هۆنەرمەند و ...هتد، بیت، وەک: قەدری جان و هۆزانا (هاوار هەبە، گازی ل دوویە) بۆ سیاسەتمەدار و چیرۆکنڤیس ئۆسمان سەبری (مزوری، ٢٠٠٢، ٩٠). و قەدری جان و هۆزانا (رەشبەلەک) بۆ خۆرتێن جزیرێ (مزوری، ٢٠٠٦، ١١٨). پیرەمێرد و هۆزانا (بۆ گیانی قارەمانانی کورد، بۆ سانحەی ئەمین زکی، بۆ پەروین، حاجی عەلی ئاغا، بۆ کۆچی مەلا ئەفەندی، بۆ مەحموود ئاغا، بۆ کۆچی دوایی شێخ حیسامەدینی تەوێڵە، بۆ چوار ئەفسەرەکەی کورد) (هاوار، ١٣٩٢ک، ١٣، ٣١٣ ،٣٢٤ ،٣٢٥ ،٣٣٤ ،٣٣٨ ،٣٤٢). جەگەرخوین و هۆزانا (ژ مەزنێن کوردان رە)

(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 173).

٢. هۆزانڤان بۆ هۆزانڤانەکی رەوانە دکەت. ئەڤ ئاراستەیە، هندەک جاران بەرسڤ هەیە، ئانکو ژلایێ هۆزانڤانێ دوویێڤە هەر ب هۆزان بەرسڤا هۆزانڤانێ ئێکێ دهێتەدان، کەواتە: لێکگهۆرە (متبادلە)، وەک: هۆزانا ناڤدار (دوو چامەکەی نالی و سالم) د ئەدەبێ کلاسیکدا، نالی (١٧٩٧-١٨٥٥)، د ئەڤێ هۆزانێدا پرسیارا رەوشا گەلەک جهێن

سلێمانییێ دکەت وەک: گردی سەیوان، سەرچنار، و ...هتد، لدوماهیکێ پرسیار دکەت کا بزڤریتەڤە یان نە؟ سالم (١٨٠٠-١٨٦٦)، ب هۆزان بەرسڤەکا نەرێنی بۆ ڤرێدکەت (سجادی، ١٩٧٣، ٧-١١، ٧٥-٧٨)، هۆزانا (خەونا من و بەرسڤا جەگەرخوین) یا (سەیدایێ تیرێژ) (Tîrêj, Cûdî, 1998, 90) و هۆزانا (بەرسڤا نایفێحەسۆ) یا جەگەرخوین (Cegerxwîn, kîme ez, 2003, 173). ئەڤە ئەگەر هۆزانڤان ئێک ناس بکەن، هەر د ڤێ ئاراستەییدا "هندەک جاران شاعیر هەڤدوو ناس ناکەن، تەنێ درییا شیعرێ دە نەبە، ب ڤێیەکێ دۆستاتیەک دناڤبەرا وان دە چێدبە و نامان ژ هەڤدووره رێ دکەن. مینا جەگەرخوین و ئەسیری کو پەیوەندییاوان ب شیعر و کاغەزە شیعر بوو" (مزوری، ٢٠٠٦، ٧٤).

٣. هۆزانڤان بۆ کەسەکی مالباتا خۆ فرێ دکەت، لێ مەبەست پێ جڤاکە. یان ژی دڤێت ب رێکا هۆزانا خۆ هندەک پێزانینان ل دۆر ژیانا کەسەکی مالباتا خۆ ب جیهانێ راگەهینیت. وەک: سەیدایێ تیرێژ ژ بۆ کورێخوە (دارا) هۆزانا بناڤێ (ئەی کورێ من) (209 Tîrêj, Xelat, 1991,)، و ئۆسمان سەبری ژ بۆ کورێ خۆ (هۆشەنگ) بناڤێ (هۆشەنگ) و جەگەرخوین ژ بۆ کورێ خۆ (کەیۆ) ب ناڤێ (ژ کەیۆ رە) (Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 188) هنارتی.

٤. هۆزانڤان بۆ جهەکی، یان لایەنەکێ بێ روح رەوانە دکەت، لێ مەبەستێن نیشتیمانپەروەری ل پشتن، وەک: قەدری جان و هۆزانا (نامە بۆ ئێستگەهێ رادیۆ تاران)، جەگەرخوین و هۆزانا (ژ هاوارێ رە) (Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 147) و جەگەرخوین و هۆزانا (ژ کۆمیتا ئاشتیخوازێن سوێد رە) (Cegerxwîn, Aştî, 2003, 72).

جوداهیدناڤبەرا هۆزاننامە و نامەیا نۆرمالدا:

هۆزاننامە	نامەیا نۆرمال
- ب شێوەیێ هۆزانی دهێتە نڤیسین.	- ب شێوەیێ پەخشانی دهێتە نڤیسین.
- ب کێش و سەروا و هۆنەرێن هۆزانی دهێتە نڤیسین.	- بێ کێش و سەروایە.
- ژلایێ زمانیڤە ب زمانەکێ ئەدەبییێ هەلگرێ هۆنەرێن رەوانبێژی و سیمانتیکی و پراگماتیکی دهێتە نڤیسین.	- ب زمانەکێ سادە دهێتە نڤیسین، هەگەر ب زمانەکێ ئەدەبی بهێتە نڤیسین ژی، مەبەستیا رۆن و ئاشکەرایە.
- ژ بۆ کەسەکی دهێتە ئاراستەکرن، لێ مەبەست پێ جڤاک ب گشتییە، چونکی خودان بەلاڤە دکەت.	- ژ بۆ کەسەکی دەستنیشانکری دهێتە ئاراستەکرن و مەبەستبەس ئەوە، چونکی ناهێتە بەلاڤەکرن.
- ب شێوەیەکێ دیار دهێتە بەلاڤەکرن.	- ب شێوەیێ نهێنی دهێتە هنارتن.
- ژلایێ تۆبۆگرافیڤە ب شێوەیێ ستوونی و هۆزانی دهێتە نڤیسین.	- ب شێوەیێ ئاسۆیی و گۆتاری دهێتە نڤیسین.
- پتربیا وان د رۆژنامە، گۆڤار و پەرتووکان دا هاتینە بەلاڤەکرن.	- ل سەر کاغەزەکێ دهێتە نڤیسین و نە ب مەبەستا بەلاڤەکرنێ دهێنە نڤیسین.
- پتر ب مەبەستا بەلاڤەکرنا هزر و ئایدۆلۆژیا و ئەرشیفکرن و پاراستنێیە.	- ب مەبەستا حال پرسین و گەهاندنا هندەک زانیارییان،یان هەوالەکییە.
- دهێتە تایپکرن و بەلاڤەکرن.	- دەستخەتە.

پشکا دووێ: پراکتیکی

ئێک: هۆزاننامە د ئەدەبیاتا نوییا کوردیدا

ئەڤ جۆرێ هۆزانێ ب رەنگەکی بەرفرەهـ دناڤ ئەدەبیاتا نوییا کوردیدا دهێتە دیتن، نەخاسمە ژی ل رۆژئاڤا و باکوورێ کوردستانێ، ئەڤە ژی چەند نموونەک:

١.عەبدولرەحیم رەحمێ هەکاری (١٨٩٠ - ١٩٥٨)، ئێک ژ پێشەنگێن هۆزانا نوییا کوردییە، رۆلەکی مەزن د نویکرنا هۆزانا کوردیدا هەبوو، هەروەسا ب داهێنەرێ شانۆنامێ د ئەدەبێ کوردیدا دهێتە هژمارتن(پیربال، ٢٠٠٢، ٩ و ١٠٠)، ئەڤێ هۆزانڤانی، هۆزانێن نامە ژی هەنە، وەک: هۆزانا (ژ بۆ شەریف پاشا) تێدا دبێژیت:

دیسا ژ شەجاعەتا تە ئەی خـــان

دەرییەک ڤەبوو ژ بۆ مە کوردان(پیربال، ٢٠٠٢، ٨٥)

د ئەڤێ هۆزانێدا، عەبدولرەحیم رەحمێ هەکارییەحسێ خەباتا شەریف پاشا دکەت و دیار دکەتن ب کەد و خەباتا وی دەرگەهەک بۆ کوردان ڤەبوویە، هۆزانەکادی بناڤێ (ژ بۆ جڤاتا دایکان) (پیربال، ٢٠٠٢، ٨٦)ئاراستە دکەت و تێدا دبێژیت:

پرســـی ژ عەســرێ دەوران:"فــــەن و تــەرەقییا تە

دەولەت سەرێ چییە؟" گۆت "دەولەت سەرێ ژنانە

لەورا ڤە ناحەون ئەو، شــەڤ و رۆژ وان خــەباتە

جا زارییەک مەزن کەن، ژینا وەلات ب وانە. (پیربال، ٢٠٠٢، ٨٦)

عەبدولرەحیم رەحمێ هەکاری، هۆزانەکا نامە ژ بۆ جڤاکا دایکان رەوانە دکەت و تێدا پەسن و سالۆخەتێن وان ددەت کو شەڤ و رۆژان خەباتێ ژ پێناڤ ب دەستڤەئینانا مافێن خۆ دکەت، هەروەسا هۆزانڤان، ژنان وەک بەرێ بنیاتێ ئاڤاکرنا وەلاتی دزانیت.

٢. جەلادەت بەدرخان (١٨٩٣ - ١٩٥١)، "وەک زمانزان و رۆژنامەڤانتێ قەلەمدان، لێ بەلێ د وارێ هەلبەستنڤیساندنێ دە ژێد

کاریبوو ببوویایەک ژ شاعیرێن دەما خوەیا هەری ناڤدار" (مزوری، ٢٠٠٦، ٣١)، ژلایێ رەوشەنبیری و ب تایبەت رۆژنامەڤانییڤە پەیوەندییێن بەرفرەهـ دروستکرینە "جەلادەت هەڤبەندی دگەل پڕانییا نڤیسکار و شاعیرێن کورد ل هەر چار ئالێن کوردستانێ هەبوو، لەوما کاری بوو، نڤیسکار و شاعیرێن هەر چار ئالا دەردۆرا کۆڤارا هاوارێدە کۆمبکە" (مزوری، ٢٠٠٦، ٧٤)، هەروەسا ئەو ئێک بوویە ژ وان هۆزانڤانان کو هۆزانا کوردی نوی کر(بالەکی، ٢٠٠٥، ٩٤-١١٠)، هەروەسا سەبارەت هۆزاننامەیێ، وی ژی ئەڤ جۆرەهۆزانە یا نڤیسی، بۆ نموونە: جەلادەت بەدرخان هۆزانا (بێریا بۆتان) ژ (گیانێ شێخ عەڤدرەحمانێ گارسی١٨٧٧-١٩٣٢) رە" (مزوری، ٢٠٠٦، ١١٥) و دەمێ جەلادەت بەدرخان هژمارا ئێکێ و دووێ ژ گۆڤارا (هاوار) دەرئێخستی، ل وی دەمی ئەوی و قەدری جان ئێک و دوو ناسکر و هۆزان وەکو نامە بۆ ئێک کرینە دیاری و بەلاڤە و فرێکرینە"(رەش، ١٩٩٢، ١٢٥)، بۆ نموونە: هۆزانا (جەهابا دایکێ) بۆ قەدری جان رەوانە دکەت، وەکو ژ هۆزانێ دیار دبیت بەرسڤدانا نامەیەکا قەدری جانە کو دبێژیت:

قەدری، قەدری، جانێ من کورێ من چاڤێ من

نڤیسـارا تە گها خـوەش مەقـام و پڕ بوهـا."(Bedirxan, 1933, 3)

جەلادەت بەدرخان، وەکو خودانێ گۆڤارا هاوارێ، پەیوەندی دگەل گەلەک نڤیسەر و هۆزانڤانان ل هەمی جهێن کورد لێ دژیان دروستکرینە ژ پێخەمەت هندێ بەرهەمێن وان بەلاڤەبکەت و خزمەتا وان و ئەدەبیاتا کوردی بکەت، ئێک ژ وان قەدری جان بوو، لێ دیارە د دەمەکیدا قەدریجانیێ ژ گۆڤارێ دوویر کەفتی، لەورا جەلادەت ب ناڤێ (گۆڤارا هاوار) وەکو داییک پرسیارا وییا کری، قەدری جان ژی ب هۆزانا (جوهابا لاوانی ل دییا هاوارێ) بەرسڤا وی ددەت:

دادێ! دادێ هاوارێ

رۆما، نان ژبەر خوارێ

گەلەکی ئەز کێفخوەش بووم
ژبەر تە پرسیارێ.(Qedrî can, 1933, 11)

قەدری جان، ل سەر هەمان شێوەیێ دووبارەکرنا پەیڤان د دەستپێکا هۆزانێدا یا کو جەلادەت بۆ وی رەوانەکری، بەرسڤا وی ددەت، د ڤێ هۆزاننامەییدا، قەدری جان رێزەکا مەزن ل گۆڤارا هاوارێ دگریت و وەکی دایکا خۆ د هەژمێریت کو پرسیارا حالێ وی کری، ئەڤێ پرسیارکرنێ‌کەیفخۆشییا بۆ هۆزانڤانی دروستکری.

٢.ئۆسمان سەبری (١٩٠٥ - ١٩٩٣): سیاسەتمەدار، چیرۆکنڤیس و هۆزانڤانەکی کوردە، خزمەتەکا مەزن د بیاڤێ چاند و زمانێ کوردیدا کرییە (شیخ الشباب، ٤٤)، هۆزانێن وی د قەهرەمانی و نەتەوایەتینە (بدرخان، ١٩٥٤، ٥٦)، ئەندامەکێ کۆمەلا(خۆیبوونێ) بوو یا کو ل سالا ١٩٢٧ ل بەیرووتێ هاتی دامەزراندن (Reş, 2013, I.9) ژ پێخەمەت رزگارکرنا کوردستانا تورکیا (نیکیتن، ١٩٩٢، ١٩٢)، ل وێرێ هەڤالینی دگەل جەگەرخوین و قەدری جان کر و بەرهەمێن خۆ د وەشانێن بنەمالا بەدرخانیاندا وەکی گۆڤارێن: هاوار (١٩٣٢ – ١٩٤٣) و رۆناهی (١٩٤٣ - ١٩٤٥) ژلایێ جەلادەت بەدرخان ڤە ل شامێ، ستێر (١٩٤٣ – ١٩٤٥) و رۆژا نوو (١٩٤٣ - ١٩٤٦) (رەش، ٢٠١٣، ١٧٨) ژلایێ کامیران بەدرخانڤە ل بەیرووتێ - لبنانێ (معوض، ٢٠١٠، ٢١-٢٧) دهاتنە چاپکرن و بەلاڤەکرن، قەدری جان هۆزانا (هاوار هەبە، گازی ل دوویە) د هژمارا ئێکیا گۆڤارا هاوارێدا ل سالا ١٩٣٢ ژ بۆ ئۆسمان سەبری رەوانە دکەت و تێدا دبێژیت:

ژین چقاس دەلالە
د نیڤ باڤ بران دا
دل هەیە کو نە نالە
بەر برینێن رمان دا.(Qedrî can, 1932, 5)

قەدری جان، د ڤێ هۆزاننامەیێدا بۆ ئۆسمان سەبری ددەتە خویاکرن کو ژین دناڤ خێزانێدا یا خوەشە، ئۆسمان سەبری د هژمارا دووفرا (٢) ژ گۆڤارا هاوارێ هەر ل سالا ١٩٣٢ ب هۆزانا (بەردێلک) وەکو هۆزانەکا نامە ل سەر هەمان شێواز و پەیڤ، بەرسڤا قەدری جان ددەت(رەش، ٢٠١٨، ١٤٧) (٣٣):

ژین خوەشە ب خورتی

ل کوردستان ب کوردان.

باڤ و بران چ بکم؟

هەموو من تێ ب دەردان. (Sebrî, 1932, 10)

ئۆسمان سەبری، بەروڤاژی قەدری جان هزر دکەت کو ژین نە دگەل باب و برا و خێزانێ، بەلکو دگەل کوردان د کوردستانێدا یا خۆشە، هۆزانڤان دیار دکەت دێ چ ل باڤ و بران کەت، ل سەر خاترا گەل و ملەت و وەلاتێ خۆ هەمییێ ل دەردایین و ژێ دوویرکەفتی، ئانکو ئەو کورد و کوردستانێ ژ خێزانا خۆ گرنگتر دبینیت.

ل ڤێرێ، هۆزاننامە رۆلەکێ گرنگ دبینیت، چونکی هەرڤێ هۆزانێ ئۆسمان سەبری ئینایە دناڤ ئەدەبیاتا کوردی و نڤیسینا هۆزانێدا، ژبەر کو بەری هینگی ئەو ب شۆرەش و شەرێ چەکداریڤە مژوول بوو(Reş, 1997, 15).

٣.قەدری جان (١٩١١ – ١٩٧٢): هندەکڤەکۆلەر قەدری جان وەکویەکەم هۆزانڤانێ کورد کو نوویاتی دناڤ ئەدەبیاتا کوردیدا ل رۆژئاڤایێ کوردستانێ کری و ب سنوورێ دناڤبەرا کلاسیک و نوویاتییێدا دهێتە هژمارتن (ریوی، ١٩٩٠، ٧٩)، رەوشەن بەدرخان ژی قەدری جان وەکو هۆزانڤانەکی هەڤچەرخ ددەتە ناسکرن (ریوی، ١٩٩٠، ٥٨)، قەدری جان پەیوەندییێن هەڤالینیێ دگەل گەلەک هۆزانڤانێن سەردەمێ خۆ هەبووینە، نەخاسمە ژی (ئۆسمان سەبری و جەگەرخوین) (ریوی، ١٩٩٠، ٨٠)، قەناتێ کوردۆ دبێژت: "ناڤ و دەنگێ

قەدری جان ب ناڤ و دەنگێ وان رە گرێدایە" (Kurdo, 1983, 177)، لەورا ژی هۆزانا (هاوار هەبە، گازیل دوویە) (Qedrî can, 1932, 5) ژ بۆ ئۆسمان سەبری رەوانە دکەت، هەروەسا هندەک نموونەیێن دی ژی ژ هۆزاننامە ل دەف قەدری جان دهێنە دیتن، وەک: هۆزانا (رەشبەلەک) (مزوری، ٢٠٠٢، ١١٨) ژ بۆ خۆرتێن جەزیرێ. هۆزانا (نامە بۆ ئێستگەهێ رادیۆ تاران) ل سالا ١٩٥٩ بەلاڤەکرییە و رەوانەکرییە کو تێدا دبێژیت:

بگری ... بکە هاوار ...

بۆ پێشەوا ل بن سێدار

مەگری بۆ کەسێ ئازاد

بگری بۆ مەهاباد. (مزوری، ٢٠٠٢، ١٥٨)

قەدری جان، د ڤێ هۆزاننامەییدا، دبێژیتە رادیۆیا تاران، هاوار و گازییێ ژ بۆ کوردێن عێراقێ نەکە، ژبەر کو ئەو د ئازادن، ژ بۆ قازی محەمەد بکە هاوار و قیرینیێ کو ژ پێخەمەت دەولەتا کوردستانێ ل مهابادێ هاتی ب دارڤەکرن و سێدارەدان، ئانکو بەری هەر تشتی بەحسێ کوردێن ل رۆژهەلاتێ کوردستانێ و ب تایبەتی ژی شەهید و سەرکردەیاندکەت.

دوو: هۆزاننامە ل دەف جەگەرخوین

ناڤێ جەگەرخوینیێ دروست (شێخموس حەسەن)ـە، ب ناسناڤێ (جەگەرخوین) ناڤدار بوویە، ل سالا ١٩٠٣ ل گوندێ حەسارێ ژ دایکبوویە، ل سالا ١٩٢٠ دەست ب خواندنا ئایینی کرییە و ل سالا ١٩٢٨ ب دوماهیک ئینایە و بوویە مەلا، پاشی جبەیێ خۆ هاڤێت و کەفتە مەیدانا خەباتێ، خەبات ژ پێناڤ وەلاتی (جەلیل، ٢٠٠٩، ٢٢)، سالا ١٩٣٢ هۆزانێن وی د گۆڤارا (هاوار)دا هاتنەوەشاندن (Reş, 2013, 23)، هەر ژ سالا ١٩٤٥ و هەتا وەغەرکرنا وی ل (١٩٨٤/١٠/٢٢)، هژمارەکا

زۆریا پەرتووکان د بیاڤێ: هۆزان، فۆلکلۆر، زمان، دیرۆک، وەرگێران و ...هتد، دا هەنە (Cegerxwîn, 2006, 40-43).

رەوشەن بەدرخان، جەگەرخوین وەکی هۆزانڤانەکێ هەڤچەرخ د دەتە ناسکرن (بدرخان، ١٩٥٤، ٦٣) کو رۆلەکی مەزن د هشیارییا نەتەوەییدا گێرایە (ریوی، ١٩٩٠، ٤٧). قەناتێ کوردۆ ژی د دەرحەقێ ویدا دبێژیت: "جەگەرخوین شاعیرێ ئازادیخوازێ نەتەوەیێ کوردە، دەنگبێژێ دۆستی و هەڤکاریا مللەتانە، شەرکارێ ئاشیتییا دنیاییێیە"(Kurdo, 1983, I.140). ئانکو پەیاما هۆزانێن وی هشیارکرن، هەڤکاری، دۆستایەتی، ئازادی و ب هەڤرەژیان بوو، لەورا ژی هەر د ڤی بیاڤیدا گەلەک هۆزانێن نامە نڤیسینە و ئاراستەکرینە کو هەلگرێنڤان پەیامان بووینە.

پشتی دیارکرنا چەند نموونە ژ هۆزانڤانێن کورد یێن هۆزاننامە د قوناغا ئەدەبیاتا نوییا کوردیدا هەی داپینە دیارکرن، دێ ئاماژەیێ ب هۆزانا جەگەرخوینی کەن، چونکی ئەو دگەلڤان هۆزانڤانێن دەربازبوویی ژیایە و هەڤالینی دگەل ئێک هەبووینە و گەلەک کارێن رەوشەنبیریو ئەدەبی پێکڤە ئەنجامداینە و ئاگەهی ژ ئەدەبیاتا ئێک هەبووینە، جەگەرخوین بۆ هۆزانڤانێن هەڤالێ خۆ پتر ئەڤ جۆرێ هۆزانێ نڤیسییە، بەلکی ژی ژبەر هندێ بیت ئەوی پتر ژ وان هۆزان ئافراندییە و چالاکتر بوویە.

نموونە ژ هۆزانێن نامە ل دەف جەگەرخوین:

ئەڤێن ل خوارێ پترییا هۆزانێن نامەیێن جەگەرخوینینە د هەمی دیوانێن وییێن هۆزانانداا:

١.ژ خامەیا من رە.

٢.ژ بچووکان رە.

٣.ژ هەوارێ رە.

٤.ژ خوەدیێ هەواریێ رە.
٥.ژ ئەحمەدێ نامی رە.
٦.ژ هەڤالەکی من رە.
٧.ژ عەلیێ عەونی رە.
٨.ژ قەدری جان رە.
٩.ژ ئۆسمان سەبری رە.
١٠.ژ هشیار رە.
١١.ژ وانی رە.
١٢.بەرسڤا شێخەکی.
١٣.بەرسڤا عەبدلخالق ئەسیری.
١٤.پێنجکا من و زبێرێ کورد.
١٥.ژ حەسەنێ ئەمین رە.
١٦.ژ شەوکەت زلفی بەگ رە.
١٧.ژ مەزنێن کوردان رە.
١٨.ژ کەیۆ رە.
١٩.ژ سەرلەشکەرەکی رە. (Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 70-277)
٢٠.بەرسڤا نایفێ حەسۆ.
٢١.ژ هەڤالەکی رە.
٢٢.نڤیسارەک بۆیار. (Cegerxwîn, kîme ez, 2003, 107,145,189)
٢٣.ژ کۆمیتا ئاشتیخوازێن سوێد رە.
٢٤.ژ هەڤالەکی نەزان رە.
٢٥.ژ گەورێ رە. (Cegerxwîn, Aştî, 2003, 72,79,127)

ئاراستەیێن هۆزاننامەیێ ل دەف جەگەرخوین:

- جەگەرخوین بۆ کەسەکی رەوانەکرییە و وی ژی بەرسڤدایە. وەک: جەگەرخوین و قەدری جان.
- کەسەکی بۆ جەگەرخوین رەوانەکرییە، جەگەرخوین ژی بەرسڤدایە. وەک: هۆزانڤان تیرێژی ژ بۆ جەگەرخوین رەوانەکرییە و وی ژی بەرسڤدایە.
- جەگەرخوین بۆ کەسەکی نە ب روح رەوانەکرییە، ئەو ژی ژ بۆ مەبەستێن نەتەوەیی و رەوشەنبیری بوویە. وەک: جەگەرخوین و هنارتنا هۆزاننامەیێ بۆ گۆڤارا هاوارێ.
- جەگەرخوین بۆ کەسەکی رەوانەکرییە ب مەبەستا رەخنەکرن و شیرەتکرنێ. وەک: جەگەرخوین ژ بۆ (هەڤالەکی نەزان) رەوانە دکەت.
- جەگەرخوین بۆ کەسەکی مالباتا خۆ رەوانەکرییە. وەک: جەگەرخوین بۆ کورێ خۆ کەیۆ رەوانەکری.
- جەگەرخوین ژ بۆ خۆ ب خۆ رەوانەکرییە. وەک: جەگەرخوین ژ بۆ خامەیا خۆ.
- جەگەرخوین ب تنێ وەک دیاری، یان ئاراستەکرن ژی هەیە. وەک هۆزانا: "پێنجکا من و زبێرێ کورد"(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 170). و دبندا دنڤیسیت: "ژ جەلادەت بەگ رە".

کورتییاڤان ئاراستەیان، سەبارەتڤان جۆرە بابەتان بوویە: (نەتەوەیی، ئەڤینی، رەخنەکرن و پیرۆزباهی).

١.جەگەرخوین و ئەسیری

١-١. جەگەرخوین بۆ ئەسیری:

ئەسیری، ناڤێ وییێ دروست (شێخ عەبدولخالق کوری شێخ حوسێنە)، ل سالا ١٨٩٠ ل باژێرێ کەرکووکێ ژ دایکبوویە، خواندنا

خۆهەر ل کەرکووک تەمامکرییە، بەرهەمێن وییێن هۆزانی د گۆڤار و رۆژنامەیێن کوردیدا بەلاڤەبووینە، وەک: (دیاری کوردستان، زاری کرمانجی، هاوار و پەیژە)، ماوەیەکێ درێژ ل دادگەها کەرکووکێ فەرمانبەر بوو، ل رێکەفتی ١٩٦٢/٦/١٨ وەغەرکرییە (رەسوول، ١٩٨٠، ٤٥). جەگەرخوین ب رێکا هۆزانێ وی ناس دکەت و هۆزانەکێ بۆ رەوانە دکەت:

ئەی برا شەهبازێ ئەوجێ فەن و هەم عیرفانی تو،
سەد وەکی ئیین ل ئەسیری گۆری قوربانی تو.
لازمە ئەم هەول بدن هەر بۆیەکیتی کاکی خۆم،
بەختی و زازانێ من هەم سۆری و بانی تو.
هێڤیدارم کو خەتا نەگرن لە خوەشخوانم چکو،
ئەز نە میدانەم بلێم سەر شیوە و گۆرانی تو.

(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 168-169)

ژ بەر کو ناڤێ وی و هۆزانڤانێ عەرەب (ئەسیری) وەکی ئێکە، جەگەرخوین ئەسیرییێ عەرەب قوربانییێ کورد دکەت، هەروەسا د هۆزانا خۆدا داخوازا ئێکگرتنێ ژێ دخوازیت، پاشی ژی دبێژیتێ کێماسیان د هۆزانا مندا نەئینە دەرێ، چونکی ئەز نە شارەزاییێ شێوەیێ گۆرانیمە.

١-٢. ئەسیری بۆ جەگەرخوین:

دەمێ هۆزاننامەیا جەگەرخوین دگەهیتە ئەسیری، ئەو ژی ب هۆزانەکێ ب ناڤێ (هۆ جگەرخوین) بەرسڤا وی د دەت و دبێژیت:

فەن و زانینت ئەسەل بەرزبوونەوە و سەرکەوتنە

گەل کە نادان بوو بەشی دیلی و پوولی و مردنە (ئەسیری، ١٩٣٢، ٥).

ئانکو ل ڤێرێ، هۆزاننامە دبیتە ئەگەرێ خورتکرنا پەیوەندیان دناڤبەرا هۆزانڤانێن کورددا سەرەرایی دوویراتییا باژێران، و ل حالێ ئێک پرسینە و بابەتێن نیشتیمانپەروەری ئازراندینە.

٢. جەگەرخوین بۆ ئۆسمان سەبری:

ئۆسمان سەبری (ئاپۆ) ل سالا ١٩٠٥ ل گوندێ نارنجێ، قەزا کەختێ ژ ویلایەتا ئادیامان (سەمسوور) ل باکوورێ کوردستانێ ژ دایکبوویە (Reş, 2013, 58)، ل سالا ١٩٢٢ ژ قوتابخانا رەوشتییێ دەرچوویە، ل سالا ١٩٣٢ ب دەرکەفتنا گۆڤارا هاوار دەست ب نڤیسینێ کرییە (Kurdo, 1983, 166)، سیاسەتمەدار، چیرۆکنڤیس و هۆزانڤانبوو، گەلەک جاران ل سەر دۆزا مللەتێ کورد هاتییە گرتن و دادگەهکرن و زیندانکرن.

ژ بەرهەمێن وی: ئەلفابایا کوردی/ ١٩٤٥، باهۆز/ ١٩٥٦ (میرزا، ١٩٨٩، ٨-١٠)، دەردێن مە/١٩٥٦، چار لەهەنگ/ ١٩٨٤، شۆرەشێن ساسوونێ/ ٢٠٠٥(Reş, 2013, 66). سەرەڕایی هەبوونا هژمارەکا زۆریا بابەتان د وەشانێن بنەمالا بەدرخانیاندا بەلاڤەکرینە (لوندی، ١٩٩٩، ١٢٣).

قەناتێ کوردۆ دبێژیت: ل پاش جەگەرخوین، شێرێ سەرێ چیایێ کوردستانێیێ دووەمین ئۆسمان سەبرییە.

هەروەسا پەیوەندییێن خورت دناڤبەرا جەگەرخوین و ئۆسمان سەبریدا هەبوو، پێکڤە خزمەتەکا نەتەوەیی و رەوشەنبیری کرینە، دەمێ گۆڤارا هاوار ژی هاتییە وەشاندن، هەردوو بوونە نڤیسکارێن وێ و بەردەوام بەرهەم بۆ دنڤیسین، لەورا ژی هۆزانێن نامە ژی ژ بۆ ئێک هنارتینە، پشتی ئۆسمان سەبری، هۆزانەکێ ب ناڤێ (مارشا جانبێزاران) دنڤیسیت و ئاراستەیی جەگەرخوین دکەت و تێدا دبێژیت:

مە ئارمانج یەکە، گرتنا وەلێت
ژ دل مە دچە، سەد ئاگر و پێت
چاڤێن خوەڤەکە، هەی خۆرتێ جوان
نەیار نە هشت خوین، د رەهێن مە مێت
سەربلندی دەولەمەندی دڤێتن خەبات
بێ دژواری، بێ خوینخواری ئەم ناچن وەلات. (Balî, 1998, 64)

ژبەر کو ئۆسمان سەبری ئەڤ هۆزان ل سەر شێوازێ هۆزانا جەگەرخوین دنڤیسیت، لەورا دبێژیتێ: "ئەزبەنی، پشتی کو مە ئەڤ مارش بەرپەیی وە کر دڤێ تو مە نەکی دزێ خوە!".

جەگەرخوین ژی دوو هۆزانان ژ بۆ ئۆسمان سەبری دنڤیسیت، ئێک ب ناڤێ (بەرسڤا ئۆسمان سەبری) تێدا دبێژیت:

ب گۆری بم ژ بۆ تە ئەی برایێ من تو کانی،
ژ دووریڤە تە دەستێ خوە د نێڤ دەستێ مە دانی.

(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 163)

جەگەرخوین، د هۆزانا بەرسڤا ئۆسمان سەبریدا خۆ گۆری دکەت و پرسیارا وی دکەت، پاشی ژی دیار دکەتیێ دوویری وییە، لێ دگەل هندێ ژی ژبیر نەکرییە هەست ب گەرماتییا هەڤالینییا خۆ دکەن، د هۆزانا دیدا یا ب ناڤێ (ژ ئۆسمان سەبری رە) دبێژیت:

ئەرێ ئۆسمان تە ئاگر دا دلێ من،
تە پر کر دەرد و ئێش و هەم کولێ من.
دخوم سۆندێ ب یەزدانێ دلۆڤان،
د پشتی تە نە مایە ئاقلێ من.(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 162)

دڤان هەردوو هۆزانان‌دا وێنەیێن بێهیڤیبوونێ د دیارن، ژبەر کو ئۆسمان سەبری ل سەر پرسێن نەتەوەیییێن مللەتێ کورد هاتبوو سەرگوون و زیندانکرن، "ئاپێ ئۆسمان سەبری هەژدە جاران ب قاسی دەهـ سالان ل گرتیخانان مایە و د سەر دە چەند جار سرگوونی"(Uzun,

1995, 251) (٦٤)، لەورا ژی بۆ جەگەرخوینی گەلەکا نەخۆش بوویە، ل جهەکی هەڤالی وی بوویە کو ژێ دوویربوویە، ل جهەکێ دی ل سەر زیندانکرن و سەرگوونکرنا وی. ژبەر کو هەردووهەڤالێن ئێک بوون و پێکڤە د گۆڤارا هاواردا بەرهەمێن خۆ بەلاڤە دکرن و خزمەتا گەل و وەلاتێ خۆ دکر، ژلایێ هزر و بیرانڤە ژی نێزیکی ئێک بوون، لەورا دوویرکەفتنا ئۆسمان سەبری بۆ جەگەرخوینی داخەکا مەزن بوو.

٣. جەگەرخوین بۆ گۆڤارا هاوار:

هژمارا ئێکێ ژ گۆڤارا هاوار ل رۆژا (١٥ گولانێ ١٩٣٢) ل باژێرێ دیمەشق ژ لایێ میر جەلادەت بەدرخانڤە هاتە وەشاندن، "فرەنسا دەورەک هەبی ل گەشکرنا بزاڤا رەوشەنبیرییێ ل سوریایێ و ئەڤ گەشدار بینە ژ کوردێنسوریایێ ژی گرت" (سندی، ٢٠٠٢، ٢)، ئانکو ل دویفڤێ بۆچوونێ، دەرکەفتناڤێ گۆڤارێ و یێن دی، ب زەمینە خۆشکرنا رەوشەنبیری بوو ژلایێ فەرەنساڤە، "راستە ئیستیعمار خرابە، وەلێ ئەڤ قەنجییە ژێ پەیدا ببوو" (سندی، ٢٠٠٢، ٢). هژمارا داویێ (٥٧) (١٥ تەباخا ١٩٤٣) هاتە چاپکرن و ژ وەشانێ راوەستا، جەلادەت ناڤێ وێ کرە هاوار ب مەرەما وێچەندێ گۆڤار ببیتە هاوارا کوردان بەرەڤ زانست و زانینێ (هروری، ٢٠١٠، ١٧٤).

جەگەرخوین، ئێک ژ هۆزانڤانێن وی دەمی بوو بەرهەمێن خۆ دڤێ گۆڤارێدا بەلاڤەکرین، چونکی "جەگەرخوین ژی ئێک ژ وان بوو میر جەلادەت گەلەک پشتەڤانی لێکری، هەر وەکی جەگەرخوین ب خۆ ئەڤ چەندە گۆتی" (رەش، ١٩٩٢، ١٢٧). ئانکو گۆڤارا هاوار "رێک ژ بۆ جەگەرخوینڤەکر دەست ب بەلاڤەکرنێبکەت" (خلباش، ٢٠٠٥، ٣١).

جەگەرخوین، گەلەک هۆزان ژ بۆ گۆڤارا هاوار و خودانێ وێ (جەلادەت بەدرخان) نڤیسینە، ژ وان: (ژ هاوارێ رە)، (ژ خوەدیێ هاوارێ رە)، (ژ کریارێن هاوارێ رە). دەمێ بۆ جارا ئێکێ گۆڤار دەرکەفتی، ب هۆزانا (ژ هاوارێ رە) پیرۆزباهی لێکرییە:

هەزار جاری پیرۆز دکم ئەڤ هەوار،
گەلەک خۆب و رندە وەکی گولزار.

(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 147)

پاشی ژی ب کچکەکا جوان سالۆخ دکەت:

هەوار پر جوانە کەچە، نووگهایە،
گەلەک دیلبەر و نازک و نازدار.

(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 147)

جەگەرخوین نەرێیا وێ دەرفەتا هاوارێ دایێ ژ بۆ بەلاڤەکرنا بەرهەمێن وییێن هۆزانی ناکەت و دبێژیت:

گولستانێ زارێ مەیە پر جوان،
پەسن ددە کو من بەرێ وێ دخوار.

(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 147)

پشتی هینگی ژبەر "پایەبلندیا وی د هۆزانێدە و دلسۆزیا وی بۆ چاندا کوردی، سەیدا جەگەرخوین دبە ئێک ژ ئەندامێن گۆڤارا هاوار" (سندی، ٢٠٠٢، ٣٦). ئەو ژیڤێ چەندێ د هۆزانا (ژ خوەدیێ هاوارێ رە) دبێژیت:

جەلادەت بەگ ب ناڤە، من ب شاهی،
قەبوول کەردەم، جەگەرخوین بوویە ئەندام.

(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 148)

هەروەسا ژی، د هەمان هۆزاندا پەسنێ میر جەلادەت بەدرخان ددەت و ب بەگ، سەروەر، شاهـ و رێبەرێ خۆ دزانیت:

بەگێ من سەروەرێ من ئەی جەلادەت،
شاهێ من رێبەرێ من پر عەدالەت.

(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 149)

پشتی گۆڤارا هاوار ژ بێ پشتەڤانی د چاردە سالییا خۆدا ژ وەشانێ راوەستایی، جەگەرخوین د هۆزانەکا دییا نامەدا ب ناڤێ (ژ کریارێن هاوارێ رە) کرە هاوار و هەڤخەمییا خۆ دیارکر:

هاوار و هەی هاوارە، چمان وسا دنالی،

سەد حەیف و سەد مخابن بێ زیڤ و زێر و مالی.

پر شەرمە کو هەوارا مە تا ئەبەد نەمینت،

هەوار کچە جوانە خوەش بووکە چاردەسالی.

(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 150)

جەگەرخوین، ب راوەستانا هاوارێ خەمگینە، دکەتە هاوار و گازی کا بۆچی ژ وەشانێ راوەستایە، هەروەسا مخابنیان دخوازیت ئەگەرێ راوەستانا وێ ژ بۆ لایەنێ پشتەڤانییا دارایيڤەدگێریت، دیسان وەکو شەرم دبینیت ئەڤ گۆڤارا پری خزمەتیا مللەتێ کورد ژ وەشانێ راوەستیت،هۆزانڤان هاوارێ وەکو کچەکا چاردەسالی سالۆخەت دکەت، چونکی گۆڤار د گەنجاتی و چاردەسالییا خۆدا راوەستا.

٤. جەگەرخوین بۆ قەدری جان:

جەگەرخوین، دوو هۆزان ب ناڤێ (ژ قەدری جان رە) ژ بۆ قەدری جان رەوانەکرینە، د هۆزانا ئێکێدا دبێژیت:

ئەی هەڤالۆ دەلالۆ، تو هەر تشتی دزانی،

د زمانێ مە کوردان تو وەک مەلایێ خانی،

تو خۆرتەکی چەلەنگی ئەز کالەکی زەمانی،

دل و گەردەن شکەستی بەندەوارێ خزانی.

(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 161)

جەگەرخوین، قەدری جان وەک هەڤالەکێ خۆیێ خۆشتڤی و زانا ب ناڤ دبەت، هەروەسا رۆل و خەمخوەرییا وی د بیاڤێ خزمەتکرنا زمانێ کوردیدا پیشان ددەت و بەراوردییا وی دگەل ئەحمەدێ

خانیدکەت، ئانکو وی ژی وەکو خانی خزمەتا چاند و زمانێ خۆ کرییە، پاشی ژی وەک گەنجەکی ژێهاتی ددەتە ناسکرن. د هۆزانا دوویێدا دبێژیت:

مزگین ددی ئەو هەڤال و یارە،
قەدری کو ل شامێ خوەندەوارە.

(Cegerxwîn, kîme ez, 2003, 161)

جەگەرخوین، بۆ خەلکی رادگەهینیت کو قەدری جان ل شامێ خواندەکارە، راستە ئەڤ پارچە هۆزانە نها یا بهێز نینە جەگەرخوین بۆ خەلکەکی دیار بکەت کەسەک خواندەکارە، لێ ئەو دەمێ ئەو تێدا گەلەکیا گرنگ بوویە خواندەوارەکێ کورد ل شامێ ل زانکۆیان بخوینیت و ب رەنگەکی زانستی خزمەتا چاند و کەلتوور و زمانێ خۆ بکەت.

٥. جەگەرخوین و تیرێژ

٥-١. تیرێژ بۆ جەگەرخوین:

تیرێژ، هۆزانڤانەکێ ناڤدارێ رۆژئاڤایێ کوردستانێیە، ناڤێ وییێ دروست (نایفێ حەسۆ) یە، ئەو ب (سەیدایێ تیرێژ) ناڤداربوویە، ل سالا ١٩٢٣ ل گوندێ نجمێ ل باژێرێ قامشلۆ ژ دایکبوویە، د شەش سالییا خۆدا ل بەر دەستێ مەلا ئیبراهیم گولی قورئان و پەرتووکێنئاییینی دخوینیت، ل سالا ١٩٣٧ دەست ب خواندنا قوتابخانێ کرییە، لێ ژ بەر بارێ وییێ ئابوورییێ نەباش درێژییێ ب خواندنێ نادەت (Tîrêj, Xelat, 1991, 8-9).

تیرێژ، تێکەلی و پەیوەندی دگەل جەگەرخوین و قەدری جان هەبوون و ل سەر دەستێن وان فێری نڤیسینا هۆزانێ بوویە، ئەو ب خۆ دبێژیت: ل سالا ١٩٣٨ ل سەر دەستێن جەگەرخوین و قەدری جان، من دەست ب نڤیسینا هەلبەستان کرییە (مەتین، ١٩٩٦، ٣٧). نڤیسەر

عەبدولرەحمان مزووری وی وەکی ئێک ژ ستوونێن هۆزانا کلاسیکییا کوردی ب ناڤ دبەت (مزوری، ١٩٩٣، ١٢٥).

بەرهەمێن خۆ د وەشانێن بنەمالا بەدرخانیاندا دوەشاندن، ب تایبەتی ژی ئەو رۆژنامە و گۆڤارێن د ناڤبەرا سالێن (١٩٣٢ – ١٩٤٦) ل شام و بەیرووتێ دهاتنە چاپکرن.

چەند بەرهەمێن چاپکری هەنە، ژ وان سێ دیوانێن هۆزانان: (خەلات/١٩٨٩، زۆزان/١٩٩١ و جودی/١٩٩٨)، سەرەڕایی پەرتووکەکا ئایینی و سەرپێهاتیان.

ل رۆژا (٢٠٠٢/٣/٢٣) ل باژێرێ حسچا ل جزیرێ وەغەرکرییە (Zengî, 2005, I.5).

تیرێژ، هەڤالێ جەگەرخوینی بوو و جەگەرخوین ب مامۆستایێ خۆیێ هۆزانێ دزانی، دگەل هندێ ژی گەلەک کارێن رەوشەنبیری و رامیاری پێکڤە ئەنجامداینە، هۆزانەکا نامە ب ناڤێ (خەونا من و بەرسڤا جەگەرخوین) بۆ جەگەرخوین رەوانە دکەت:

خەونەک کوور و خولۆبات
ب سەر چاڤێ من دە هات
د خەوێ دە من دی بوو
دونیایەکسەر تاری بوو
گومین ژ تاڤ و ئەوران
د هات کەت سەر کوردستان
ب برۆسک و ئار و پێت
دێ دەرگووشا خوە داڤێت
...
ئەی سەیدایێ جەگەرخوین
مەعنا خەونا من بشین

چاڤ ل رێ مە دەم و گاڤ
ژ تیرێژ ل تە سلاڤ. (Tîrêj, Cûdî, 1998, 90)

تیرێژ، خەونەکێ دبینیت، ئەڤ خەون نە خەونە، بەلکودیارکرنا ئەوێ زولم و زۆرا وەلاتێن داگیرکەرە ل سەر کوردستانێ، هەروەسا ژی کول و دەرد و خەمێن وینە بەرامبەری وەلات و مللەتێ وی، ب شێوەیێ هۆزان کو هەلگرا کۆمەکا پرسیارانە ئاراستەیی جەگەرخوین دکەت و داخوازا شرۆڤەکرنا وێ خەونێ ژێ دکەت، ئانکو داخوازا بەرسڤێ دکەت.

٥-٢. جەگەرخوین بۆ تیرێژ:

جەگەرخوین، هۆزاننامەیا تیرێژ وەردگریت، کەیفا خۆ پێ دئینیت، ئەو ژی شرۆڤەیا خەونا وی دکەت و ب هۆزان بۆ وی ئاراستە دکەت:

خەونا تەیا پر گران
ژ بۆ لاشێ تە دەرمان
چ خەونەکە راست و خوەش
دلێ تە پێ مایە گەش
هەورێ رەش و پر تاری
ستەمکاری، خوینخواری(Cegerxwîn, kîme ez, 2003, 107)

جەگەرخوین، دبێژیتێ: ئەو خەونا تە دیتی، ستەمکاری و زولم و زۆرییا ل سەر کوردستانێیە ژلایێ وەلاتێن دەوروبەرڤە، لەورا ژ مە دهێتە خواستن ئەم دەست ب خواندن و زانینێ بکەن، چونکی بەس ئەو دشێن مللەتێ کورد رزگار بکەن و کوردستانێ بکەنە دەولەت:

ئەڤ خوەندن و زانەبوون
نێزیک دکن سەرخوەبوون
خۆرتێن وەک تە پر زانا
گەرەک بێژن: نەزانا

بەرە دەستێن هەڤ بگرن
دڤێ رێ دە ئەم بمرن
ب کێر نایێ راوەستان
بژی، بژی کوردستان.(Cegerxwîn, kîme ez, 2003, 108)

هەردوو هۆزانڤانان هەست ب بەرپرسایەتیێدکەن و ب رێکا هۆزاننامەیێ، بابەتێن نەتەوەیی و هشیارییا نەتەوەیی بۆ گەلێ خۆ ئازراندینە و ب ڤێ رێکێ خەلک هشیارکرییە، چونکی هەردوویان ئاگەهداری ل سەر بابەتێن نەتەوەیی و داگیرکرنا کوردستانێ ژ لایێن وەلاتێن دەوروبەرڤە هەبوویە و هەروەسا تێدا ژیاینە، چونکی ل وی دەمی هۆزانێ رۆلەکێ گرنگ ددیت و وەکی راگەهاندنێ بوو، لێ تشتێ دیار تیرێژیڤیایە ب زمانێ جەگەرخوینی هندەک گۆتنان ل سەر کوردستانێ و مللەتێ کورد و هشیارییا نەتەوەیی بدەتە گۆتن، لەورا ژی وەکو نامە بۆ جەگەرخوین ئاراستەکرییە و داخوازا بەرسڤێ ژێ خواستییە، د راستییدا تیرێژ ب خۆ بەرسڤێ دزانیت، ئەڤە ژی جۆرەکێ تەکنیکییە ل دەف هەردوو هۆزانڤانان دهێتە دیتن.

٦. جەگەرخوین بۆ کورێ خۆ (کەیۆ):

جەگەرخوین هۆزانەکێ بۆ کورێ خۆ (کەیۆ ١٩٣٦ - ٢٠٢٠) دنڤێسیت و رەوانە دکەت، راستە بۆ کورێ خۆ ئاراستەکرییە، لێ مەبەستا وی وەرگرە، چونکی ئەگەر بۆ وی ب تنێ با، بەلاڤە نەدکر، هۆزانڤانی دڤێت ب رێکا کورێ خۆ شیرەتان ئاراستەیی خەلکی بکەت باشیێ بکەن دا ناڤەکی باش ل پاش خۆ بهێلن:

ل دنیایێ تەماشاکە کورێ من،
تو دێ پاشێ بناسی، خوەش ببێنی.
ل ژۆری کومبەدێ گەردوونە سەیدا،
ل ژێرێ هەمی تشت ببێنی

گەلەک ژار و پەریشان و بەلەنگاز،
هەتا دمری تەنێ ناڤەک دمینی.

(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 188)

جەگەرخوین، دبێژیتە کورێ خۆ باش بەرێ خۆ بدێ، تو دێ باش بابێ خۆ نیاسی کا چەوا گومبەدەکا بلندە د ئاسمانێ کوردستانێدا، ژبەر کو مرۆڤێ باش ئەوە دەمێ وەغەر دکەت ناڤەکی باش پشتی خۆ بهێلیت، راستە د دنیایێدا گەلەک فەقیر و بەلەنگاز هەنە د بێ دەنگ و بێ ناڤن، لێ پشتی مرنا وان ناڤێ وان دەردکەڤیت، نەخاسمە مرۆڤێ باش و یێ باشی پشتی خۆ هێلایی، ئانکو خزمەتا گەل و وەلاتێ خۆ کری. ڤێجە دبێژیتە کورێ خۆ، دێ پشتی مرنا من، من باش نیاسی، چونکی من خزمەتەکا مەزنیا مللەتێ خۆیا کری، چونکی جەگەرخوین د بیاڤێ چاند و کەلتوور و نەخاسمە هۆزانا کوردیدا، خزمەتەکا مەزن کرییە، پشتی وەغەرا وی، زێدەتر ناڤدار و ب دەنگبوویە، هەروەسا ئەڤ گازندەیەکە ژی ژ لایێ جەگەرخوین ڤە بۆ جڤاکێ کوردی هاتییەکرن کو کورد گرنگییێ ب زانا و ناڤدارێن خۆ نادەن هەتا دمرن، ڤێجە پشتی دمرن ژ نوی دزانن کا چ گەنجینە و خزمەت ل پاش خۆ هێلاینە، ئانکو ب رەنگەکێ دی بێژین: جەگەرخوینی ڤیایە بێژیتە ملەتێ کورد، قەدرێ زانا و ناڤدارێن خۆ بگرن بەری بمرن.

٧. جەگەرخوین بۆ شێخەکی:

جەگەرخوین، هۆزانەکێ ب ناڤێ (بەرسڤا شێخەکی) دئافرینیت، دەمێ دبێژیت "بەرسڤ"، کەواتە: بەری هینگی ئاگەهداری پەیاما شێخەکی بوویی کو بەرێ خەلکی ژ نەتەوایەتییێ بۆ لایێ دینی دبەت:

دین ب زۆر و زێرە، نە ب سیواک و خشت و تزبی،
و نە ب کونجێ خەلوەت و تەیلەسان و پۆستنشین.
خەبات ژ بۆ دین و ملەت واجبە، لێ د ئیرۆ،

قەنجە کو ئەم بمرن، ژ بۆ وەلاتێ خوەیێ شێرین.
ئالیکی وەلاتێ تە مایە پەریشان و بندەست،
ل ئالیێ دنێ، تالان و کوشتن و تم قیرین.

(Cegerxwîn, Agir û pirûsk, 2003, 166)

جەگەرخوین، د بەرسڤا شێخەکیدا، رەخنێ لێ دگریت و دبێژیتێ دین ب زێر و زۆرێیە، نە ب تزبی و سیواک و خشتایە، و نە د کونجێن تاری و خلوەت و جهێن پەرستنێدایە، بەلکو دڤێت دەرکەڤن مەیدانا خەباتێ و ب رەنگەکی ئاشکەرا خزمەتێ بکەن، راستە خزمەت ژ بۆ دینی ئەرکەکە، لێ دڤێت خزمەتا گەل و وەلاتێن خۆ بکەن، چونکی پارچەکا وەلاتی د دەستێن داگیرکەران و د بن زولمێدایە، و ل ئالییەکی ژی تالان و کوشتن و قیرینە، د سەرهندێرا هووینیێ د کونجێن تاریڤە ب دوعا و لاڤانڤە د مژوولن. جەگەرخوین ب رەنگەکێ ئاشکەرا شێخ و مەلان رەخنە دکەت و دبێژیت: پەیاما خۆ بکەنە د خزمەتا گەل و وەلاتیدا هەتا ژ داگیرکرنێ رزگار دبن، پاشی خزمەتا ئایینی بکەن.

٨. جەگەرخوین بۆ کچکان:

جەگەرخوین، د بیاڤێ ئەڤینداریدا کۆمەکا هۆزانێن نامە نڤیسینە، ژ بۆ هەڤال و یار و گەور و نازکان رەوانەکرینە بێ ناڤێ وان بینیت، دەمێ هۆزانڤان کچەکا جوان دبینن و کارتێکرنێ لێ دکەت، ئەو ب هۆزانەکێ دەربرینێ ژ جوانییا وێ کچێ دکەت و بۆ وێ ئاراستە دکەت، لێ مەبەستا وی وەرگرە، بەلکی کچ ئێک ژ وەرگران بیت، چونکی لەوانەیە هۆزانڤانی د دەمەکی کورتدا ئەو کچ دیتبیت و ل بەر چاڤان بەرزە بووبیت.

ئەڤە هندەک ژ وان هۆزانێن نامە: (ژ هەڤالەکێ رە)، (نڤیسارەک بۆیار) و (ژ گەورێ رە). دڤێ هۆزانا دوماهیکێدا دبێژیت:

شەڤ و رۆژان خەوا من بێ تە نایێ
چما نایێ، نزانم بۆ چ نایێ؟
ب خوینا دل مە چەند نامە نڤیسین
نزانم کا گەلۆیەک ژێ گهایێ؟ (Cegerxwîn, Aştî, 2003, 125)

جەگەرخوین، د ڤێ هۆزانە نامێدا رەوشا خۆ بۆ گەور و دلبەرا خۆ دیار دکەت کو ژبەر وێیێ پەریشان و بێ چارە بوویە، لەورا پرسیار دکەت بۆچی ناهێت؟ و دێ کەنگی هێت؟، هەروەسا ژی دیار دکەت چەند نامە ب هەمی عەشق و دل یێن بۆ رەوانەکرین و نزانیت کا ئەو نامە گەهشتینێیەیان نە. بێ گومان جەگەرخوینیێ دیاردەیەکا بەربەلاڤ د وی دەمیدا دئینیتە روو، ئەو ژی رەوانەکرنا نامەیانە دناڤبەرا ئەڤینداراندا، چونکی ئەڤ چەندە د وی دەمیدا یا بەربەلاڤ بوو، ب پێشکەفتنا تەکنەلۆژیایێ ب دەرکەفتنا ئەنتەرنێت و ئامیرێ موبایلێ ئەڤ جۆرە نامەیە نەمان و بوونە ئەلکترۆنی.

٩. هۆزانا (ژ خامەیا من رە):

جەگەرخوین، دبن کارتێکرنا کلاسیکێن کورددا رابوویە، لەورا ژێ گەلەک جاران هزر و دەربڕین و پەیڤێن وان بکارئینایە، نەخاسمە ژێ مەلایێ جزیری و ئەحمەدێ خانی، د پێشییا جەگەرخویندا، ئەحمەدێ خانی دگەل خامەیێ خۆ ئاخڤییە و گازندە ژ خامەیێ خۆ کرینە، جەگەرخوینڤێ هزرێ ژ خانی وەردگریت، لێ ب ئاوایەکێ دی دادرێژیت:

ژ خامێ رە من گۆتی ئەی خامە تیژ،
ل سەر روویێ کاغەزێ ب ڤێرێن و ڤیژ.
بوهایێ تە ئارزانە، سێ چار فرنگ،
تو چێتر ژ تۆپ و ژ تانگ و تڤنگ.

ب تە ئەز نژادێ خوە هشیار بکم،
ب جارەک ل جەنگا نەیار کار بکم.

(Cegerxwîn, Agir û pirûsik, 2003, 70)

جەگەرخوین، دڤێت پەیامەکێ بۆ وەرگری رابگەهینیت و بێژیت: خامه تو یێ تیژی و کارێ تە نڤیسینه، راسته ب پاره بەهایێ تەیێ کێمه، لێ تو ژ چەکی مفاتری، چونکی ب رێکا خامەیی دیرۆک و نژادێ مللەتان دهێته نڤیسین و ب وێ نڤیسینێ ل دژی دژمنان خەباتێ دکەت.

جەگەرخوین، ب رێکا خامەیی، دڤێت کوردان پالڤەدەتە دیرۆکا خۆ بنڤیسن، ب نڤیسینا دیرۆکا خۆ دێ بەرسڤا داگیرکەرێن کوردستانێ دەن، هەروەسا ژی دیار دکەت راسته بەهایێ خامەیی چ نینه، لێ کار و هنەرێن وی دمەزنن، پاشی ژی بەراوردییێ دناڤبەرا خامەیی و چەکیدا دکەت و خامەیی ژ چەکی باشتر دبینیت.

ئەنجام

١.هۆزاننامه، ئێک ژ جۆرێن هۆزانێیه.

٢.ئەڤی جۆرێ هۆزانێ د ئەدەبیاتا نوییا کوردیدا پتر گەشەکرییه،ئەوێ گەشەکرنێدا، جەگەرخوین ل رێزا پێشییێ دهێت.

٣.پتریا وان هۆزانڤانێن کورد یێن هۆزانا کوردییا نوی نڤیسی و ئافراندی و د وەشانێن بنەمالا بەدرخانیاندا بەلاڤەکرین، ئەڤ جۆرێ هۆزانێ هەبوویه، جەگەرخوین ئێک ژ وان بوویه.

٤.ژلایێ هۆنەرێن هۆزانیڤه، وەک: کێش، سەروا و ریتمیڤه چ جوداهی دناڤبەرا هۆزان و هۆزاننامەدا ناهێنه دیتن.

٥.ژ بۆ بابەتێن جۆراوجۆرییێن وەک: نەتەوەیی، پیرۆزباهی، رەخنێ، حالپرسین، خێزانێ، پەسن، کەسێن خودان ناڤ و خەبات و ...هتد، هۆزانێن نامه دناڤبەرا هۆزانڤاناندا هاتن و چوونە،یان ژی

هاتنەئاراستەکرن و بەلاڤەکرن، جەگەرخوین ژ بۆ هەمیڤان بابەتان نموونە هەنە.

٦.ژلایێ تۆبۆگرافیڤە، ب شێوەیێ ستوونی دهێتە دارێتن و وەکی نامەیا نۆرمال ب پەخشانکی ناهێتە دارێتن.

٧.هۆزاننامەیێ پەیوەندی دناڤبەرا هۆزانڤاناندا دروستکرینە و بهێزکرینە، وەک: پەیوەندییا قەدری جان و ئۆسمان سەبری کو ب رێکا هۆزاننامەیێ ئێکودوو نیاسینە و هۆزانڤانێن پارچەیێن کوردستانێ پێکڤە گرێداینە و ئاگەهی ژ بەرهەمێن ئێک هەبووینە. وەک پەیوەندییا جەگەرخوین ل رۆژئاڤایێ کوردستانێ و ئەسیری ل کەرکووکێ.

٨.ژبلی هندێ جۆرەکێ هۆزانییە، لێ دیسان ژی بوویە خالەکا تەکنیکێ، چونکی هۆزانەکا تەمامە و ب تنێ ژ بۆ کەسەکییان لایەنەکی دەستنیشانکری دهێتە ئاراستەکرن، دبیت مەبەستیا تایبەت بیت و دبیتیا گشتی ژی بیت.

ژێدەر:

ئێک: پەرتووک

أ. ب زمانێ کوردی (ب پیتێن عەرەبی)

- باڵەکی، یادگارڕەسول (٢٠٠٥)، سیماکانی تازەکردنەوەی شیعری کوردی ١٨٩٨ – ١٩٣٢، دەزگەهێ سپیریز – دهۆک، چاپا ئێکێ، هەولێر: چاپخانا وەزارەتا پەروەردێ.
- پیربال، د. فەرهاد (٢٠٠٢)، عەبدولرەحیم رەحمی هەکاری – تازەکردنەوەی شیعری کوردی و داهێنانی شانۆنامە لە ئەدەبیاتی کوردی دا، دەزگەهێ سپیریز – دهۆک، چاپا ئێکێ، هەولێر: چاپخانا وەزارەتا پەروەردێ.
- جەلیل، د. ئۆردیخان (٢٠٠٩)، شیعری شارستانیی جگەرخوێن، و: عزەدین مستەفا رەسول، دەزگەهێ سپیریز – دهۆک، چاپا ئێکێ، دهۆک: چاپخانا خانی.
- حاجی، د. عبدی (٢٠١٨)، تیۆرا ئەدەبی، چاپا ئێکێ، ژ وەشانێن دەزگەهێ نالبەند، هەولێر: چاپخانا هیڤی

– رەسوول، د. عیزەدین مستەفا (١٩٨٠)، شیعری کوردی– ژیان و بەرهەمی شاعیران، بەغدا: چاپخانەی (الحوادث).
– سجادی، علاءالدین (١٩٧٣)، دوو چامەکەی نالی و سالم، چاپی یەکەم، بەغدا: چاپخانەی مەعارف.
– شێخ محەمەد، د. سەنگەر قادر (٢٠١٢)، فەلسەفەی شیعر و شیعری فەلسەفی بە نموونەی شیعرەکانی رەفیق سابیر و کەریم دەشتی، ژ وەشانێنیەکێتیی نووسەرانی کورد – مەلبەندی گشتی، چاپییەکەم، هەولێر: چاپخانەی رۆژهەڵات.
– عارف، حەمە کەریم (٢٠١٤)، دەربارەی هۆزان و هۆزانڤانی، چاپییەکەم، هەولێر: چاپخانەی رۆژهەڵات.
– مزوری، ئازاد عەبدولعەزیز (٢٠٠٦)، جەلادەت بەدرخان و شیعر – لێکۆلینەکە شرۆڤەکارییە، دەزگەهێ سپیرێز- دهۆک، چاپا ئێکێ، هەولێر: چاپخانا حەجی هاشم.
– مزوری، ئازاد عەبدولعەزیز (٢٠٠٢)، قەدری جان – شاعیری داهێنەر و نیشتیمانپەروەر، دەزگەهێ سپیرێز-دهۆک، چاپا ئێکێ، هەولێر: چاپخانا وەزارەتا پەروەردێ.
– نهێلی (٢٠١٠)، نعمت الله حامد، دەراڤەک ژ رەخنێ، ژ وەشانێن ئێکەتیا نڤیسەرێن کورد – دهۆک، چاپا ئێکێ، چاپخانا هاوار، دهۆک.
– هاوار، موحەممەد رەسوول (١٣٩٢ک)، دیوانی پیرەمێرد، چاپی ئەوەل، ناوەندی بەلاوکردنەوەی سنە، مهاباد: نەشری ئانا.
– هروری، د. صلاح محمد سلیم محمود (٢٠١٠)، مالباتا بەدرخانیان – بزاڤا وێیا سیاسی و رەوشەنبیری دناڤبەرا سالێن ١٩٠٠ – ١٩٥٠ز. دا، چاپا ئێکێ، ژ وەشانێن ئێکەتیا نڤیسەرێن کورد – دهۆک، چاپخانا هاوار.

ب. ب زمانێ کوردی (ب پیتێن لاتینی)

- A. Balî (1998), Dîwana Osman Sebrî, çapa yekem, Sitokholim.
– Cegerxwîn (2003), Agir û pirûsk, weşanên Avesta, çapa çaran, Berdan matbacilik, Stenbol.
– Cegerxwîn (2003), Aşitî, weşanên Avesta, çapa sêyem, Berdan matbacilik, Stenbol.
– Cegerxwîn (2003), kî me ez, weşanên Avesta, çapa sêyem, Berdan matbacilik, Stenbol.

- Kurdo, Prof. Qanatê(1983), Tarixa Edebyeta Kurdi -1, Weşana Roja Nu, Sweden, Stockholm.
- Reş, Konê(2013), Stêrên Welatê Qedexe, çapa yekê, çapxaneya Parêzgeha Dihokê, Dihok.
- Reş, Konê(1997), Osman Sebrî, çapa yekemîn, çapxana Emîral, Beyrût.
- Tîrêj (1998), Cûdî (Dîwana siyemîn), çapa yekemîn, çapxana Emîral, Beyrût, Libnan.
- Tîrêj (1991), Xelat (Dîwana yekem), weşanên Niştîman, Stockholm.
- Uzun, Mehmed(1995), Antolojiya edebiyata kurdî, bergê yekê, Tum zamanlar yayincilik, Istanbul.
- Zengî, Dilawerê(2005), Panorama veşartin, şînî û bîranîna çilrojiya koçkirina seydayê nemir Tîrêj, çapa yekemîn, (bê çapxane û cih).

ج. ب زمانێ عەرەبی

- بدرخان، روشن، صفحات من الادب الكردي (١٩٥٤)، (بدون مطبعة ومكان الطبع).
- رش، كوني (١٩٩٢)، الامير جلادت بدرخان – حياته و فكره، الطبعة الاولى، دمشق: مطبعة الكاتب العربي.
- رش، كوني (٢٠١٨)،العائلةالبدرخانية–رحلةالنضالوالعذاب، الطبعة الاولى، (بدون مطبعة)، القامشلي.
- رش، كوني (٢٠١٣)،تاريخالصحافةالكرديةفيسوريةولبنان (١٩٣٢ – ٢٠١٢)،منمنشوراتمديريةالاعلامفيمحافظةدهوك،الطبعةالاولى،مطبعةخاني.
- ريوي (١٩٩٠)، تاريخ الادب الكردي الحديث والمعاصر، الجزء الاول، (بدون مطبعة ومكان الطبع).
- شيخ الشباب، محمد رشيد، سيرة المناضل الكردي – عثمان صبري (آبو)، (بدونتاريخومطبعة)،بيروت–لبنان.
- معوض، اديب (٢٠١٠)، الاكراد في لبنان وسوريا، تقديم: فلك الدين كاكەيي، من منشورات دار آراسللطباعةوالنشر،الطبعةالثانية،اربيل.
- نيكيتن، باسيل (١٩٩٢)، الكرد، طبعة جديدة ومنقحة، قدم لها وراجعها: صلاح بروارى، من منشورات مجلة (ASO).

دوو.گۆڤار

أ.ب زمانێ کوردی (ب پیتێن عەرەبی)

- ئەسیری، عەبدولخالق (١٩٣٢)، گۆڤارا هاوار، ژمارە (١٤)، چلەیێ بەرێ، شام.
- خلباش، عەبدولمەنان (٢٠٠٥)، بە نێویەکداچوونی ئەدەب و ئایدیۆلۆژیا و جوگرافیا لە شیعرەکانی جگەرخوێنی شاعیردا، رۆژنامە گۆڤارارۆڤار، ژمارە (٣٧)، سلێمانی.
- سندی، شەوکەتطاهر (٢٠٠٢)، روناکبیرێ کوردپەروەر جگەرخوین – ژین و ژیار، گۆڤارا پەیڤ، ژمارە (٢٢).
- میرزا، عبدالسلام علی (١٩٨٩)، هۆزانڤان و نڤیسکارێ کورد ئۆسمان سەبری، گۆڤارا کاروان، ژمارە (٧٩).
- مەتین (١٩٩٦)، دیدارەک دگەل تیرێژ، گۆڤارا مەتین (گۆڤارا لقێ ئێکێ پارتی دیموکراتی کوردستان – دهۆک)، ژمارە (٥٧).

ب. ب زمانێ کوردی(ب پیتێن لاتینی)

- Bedirxan, Celadet(1933), Govara Hawar, jimare 18, Gulan, şam.
- Cegerxwîn, Keyo (2006), Cegerxwîn, Govara Nûbûn (mehanek siyasî, rewşenbîrî û edebî bû li Dihok derdiço), hijmar 74, Dihok.
- Sebrî, Osman (1932), Berdêlk, Govara Hawar, jimare 2, Xizîran, şam.
- Qedrî Can (1933), Cihaba lawan li diya Hawarê, Govara Hawar, jimare 20, Gulan, şam.
- Qedrî Can (1932), Hawar hebe, gazî li dûye, Govara Hawar, jimare 1, Gulan, şam.

ج. ب زمانێ عەرەبی

- مزوري، عبدالرحمن (١٩٩٣)، الشاعر تيريز – احد قمم الشعر الكلاسيكي الكردي، مجلة سرهلدان (مجلة سياسية ثقافية عامة – دهوك)،العدد (١).

الملخص

شعر الرسائل في الادب الكوردي الحديث (جكرخوين) انموذجا

هذا البحث المعنون (شعر الرسائل في الادب الكوردي الحديث (جكرخوين) انموذجا)، بحث تحليلي وصفي لبيان وتحليل نوع من الشعر وهو شعر الرسائل. هذا النوع من الشعر في شكله شعر وفي مضمونه رسالة، وله مكانة مهمة في الادب الكوردي الحديث وعند (عبدالرحيم رحمي هكاري، جلادت بدرخان، اوصمان صبري، قدري جان و تيريج) يرى بكثرة و بشكل مستمر كانوا معروفين بارسال هذا النوع من الشعر لبعضهم البعض وبنوا علاقات متينة فيما بينهم الى ان وصل الى حد ان اصبح هذا النوع من الشعر احدى النقاط الفنية المميزة في الشعر. و جكرخوين كاحد كبار المعروفين من الشعراء الكورد الحديثين ابدع عددا كبيرا من هذا النوع الشعري وعن طريقه بنى علاقات قوية وانتقد رجال الدين وعرفه بصلابته في اطار الدفاع عن القضايا القومية والاجتماعية وبارک ذلک.

الكلمات الدالة:الشعر،الرسالة،شعر الرسائل،جكرخوين، الادب الجديد.

Abstract

Epistolary Poem in Modern Kurdish Literature- Jagarkhween as an example

This paper entitled Epistolary Poem in Modern Kurdish Literature- Jagarkhween as an example- is a descriptive research that aims to shed light on a type of poem known as "Epistolary Poem". This type of literary work takes the form of a poem while the content intends to deliver a message and it has been widely used in the modern Kurdish literature especially by (Abdulraheem Rahme Hakari, Jaladat Badirkhan, Osman Sabri, Qadri Jan and Tirezh). There has been a regular exchange of these types of letters among the aforementioned poets and has resulted in a stronger relationship among them. It has eventually become one of the technics of poetry. JagarKhween as one of the well-known poets of modern literature has written a considerable number of epistolary poems. He has aimed to establish and strengthen communication with others, criticized Sheikhs and Mullahs, promoted awareness amongst people on topics related to society and patriotism, and has offered congratulatory messages to new initiatives.

Key words: Poetry, the message, the poetic message, Jegerkhuin, the new literature.